

Adriana Merta-Staszczak

historyk

Wydział Zarządzania

Politechnika Wrocławska

Nr ORCID: 0000-0002-2692-1057

historian

Management Department

Wrocław University of Science and Technology

ORCID iD: 0000-0002-2692-1057

Rady muzealne jako nadrzędne jednostki organizacji muzeów i ochrony zabytków w Polsce w latach 1918-1939

Museum Advisory Boards as Superior Units for the Organisation of Museums and the Protection of Monuments in Poland in 1918-1939

Abstrakt

Jednostką strategiczną, zarządzającą powstawaniem, rozwojem i strukturą sieci polskich muzeów państwowych w okresie dwudziestolecia międzywojennego, miała być Państwowa (Centralna) Rada Muzealna oraz wspierające ją jednostki terenowe. Prace nad ich powstaniem prowadzono w latach 20., a następnie 30. XX wieku. W obu przypadkach początkowo miały bardzo szeroki zakres działań, a efektem ich pracy w perspektywie półwiecza miała być nowoczesna, dobrze zorganizowana sieć muzeów zaspokajających potrzeby nie tylko oświatowe, ale i naukowe. Pomimo tych planów zakres zadań szybko uległ zmniejszeniu, a już w kolejnych latach rola rady i jej oddziałów ograniczała się do teoretycznych dyskusji lub opiniowania budowy nowych muzeów. Celem artykułu jest ukazanie okoliczności powołania oraz funkcjonowania rad muzealnych, a także realizowanych przez nie zadań. Został on oparty przede wszystkim na materiałach archiwalnych Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, któremu podlegała Państwowa Rada Muzealna, oraz na publikacjach z tego okresu¹ i późniejszych.

Słowa kluczowe: historia, zabytki, muzea, dwudziestolecie międzywojenne, Polska

Abstract

The State (Central) Museum Advisory Board and its supporting field units were to be the strategic unit managing the establishment, development and structure of the network of the Polish state-owned museums in the interwar period. The efforts to establish them were carried out in 1920s and then in 1930s. In both cases, they initially encompassed a very wide range of activities, and the result of their work, in the perspective of half a century, was to be a modern, well-organised network of museums satisfying not only educational, but also scientific needs. Despite these plans, the scope of tasks quickly diminished, and already in the following years the role of the board and its branches was limited to theoretical discussions or giving opinions on the construction of new museums. This article aims at the presentation of circumstances of establishment and operation of museum advisory boards as well as tasks performed by them. The paper is based first and foremost on the archival materials of the Ministry of Religious Denominations and Public Education, to which the State Museum Advisory Board was reporting, as well as on publications from that period¹ and later times.

Keywords: history, monuments, museums, interwar period, Poland

Wstęp

Regulacje prawne dotyczące ochrony zabytków, opieki nad nimi oraz działalności muzeów państwowych w okresie dwudziestolecia międzywojennego podjęto niedługo po odzyskaniu przez Polskę niepodległości. Pierwszym aktem legislacyjnym był Dekret Rady Regencyjnej Królestwa Polskiego o opiece nad zabytkami sztuki i kultury², który obejmował ochroną państwa wszystkie obiekty wpisane do inwentarza zabytków kultury i sztuki zlokalizowane w granicach kraju. W ustawie wymieniono poszczególne obiekty

Introduction

Legal regulations on the protection and preservation of historical monuments and the activities of state museums in the interwar period were adopted shortly after Poland regained independence. The first legislative act was the Decree of the Regency Board of the Kingdom of Poland on preservation of monuments of art and culture,² which included in the state preservation all objects registered in the inventory of monuments of culture and art located within the borders of the country. The Act listed individual objects

przedstawiające wartość historyczną; należały do nich zarówno elementy krajobrazu, architektura, jak i zabytki ruchome oraz kolekcje przechowywane w muzeach i skarbcach. W kolejnych latach wydano szereg innych rozporządzeń z dziedziny ochrony zabytków³. Sprawami muzealnictwa zajmowano się z mniejszą intensywnością, chociaż był to ważny element zachowania dziedzictwa kulturowego. Powszechną opinią było, że: „Pod względem organizacji muzealnej Polska stoi na ostatnim miejscu w Europie. Stosunki te najjaskrawiej ilustruje fakt, że Warszawa jest jedyną stolicą w Europie, nie posiadającą większego, własnymi budynkami wyposażonego muzeum państwowego. [...] Warszawa nie może równać się nawet i ze stolicami do niedawna drobnymi i biednymi, przez analfabetów zamieszkałymi państwami bałkańskimi, posiadającymi bogate muzea, przyciągające licznych badaczy z zagranicy”⁴.

Pomimo stwierdzenia, że „w granicach Polski znalazły się *nieliczne i wątłe organizmy muzealne*”, które powstały w czasie rozbiorów⁵, ogólna liczba muzeów w 1918 roku wynosiła 99, w tym w Warszawie mieściło się 17 takich placówek, we Lwowie – 16, w Krakowie – 13, a w Poznaniu – 3⁶. Przykładowo w Poznaniu dysponowano bogatymi zbiorami przyrodniczymi, a w gmachu Towarzystwa Przyjaciół Nauk zebrano kolekcję etnograficzną, w której znalazły się m.in. stroje włościańskie z Wielkopolski, ceramika, sprzęty domowe, instrumenty muzyczne, hafty, czepce i inne przedmioty związane z kulturą ludową. W mieście funkcjonowało również Muzeum im. Mielżyńskich zawierające m.in. zbiory

that represented historical value; these included landscape features, architecture as well as movable monuments and collections held in museums and vaults. A number of other regulations within the field of monument protection were passed in consecutive years.³ Museum sector issues were addressed with less intensity, although it was an important part of preserving cultural heritage. A common opinion was that: “In terms of museum organisation, Poland is at the last place in Europe. These relations are most vividly illustrated by the fact that Warsaw is the only capital city in

Europe which does not have a bigger state museum equipped with its own buildings. [...] Warsaw cannot even compare itself to the capitals of Balkan states which until recently have been small, poor and inhabited by illiterate people, and which have rich museums that attract numerous researchers from abroad.”⁴

Despite the statement that “there are few and frail museum organisms within Poland’s borders” which were created during the partitions,⁵ the total number of museums in 1918 amounted to 99, including 17 in Warsaw, 16 in Lviv, 13 in Kraków and 3 in Poznań.⁶ For example, Poznań had a rich natural history collection and the building of the Society of Friends of Sciences housed an ethnographic collection which included, among others, peasant costumes from the Wielkopolska region, ceramics, household utensils, musical instruments, embroideries, bonnets and other folk culture items. In the city, there was also the Mielżyński Museum housing, among other things, collections of coins and medals, engravings (especially portraits), several thousand archaeological specimens, over 700 paintings by the Polish painters and 130 thousand works and manuscripts gathered in a library.⁷ The number of museums in the whole country gradually rose and in 1936 it reached 147 units, of which 35 were located in the central province (24 in Warsaw), 11 in the eastern provinces (five in Vilnius), 23 in the western provinces (six in Poznań) and 54 in the southern provinces (13 in Kraków and 13 in Lviv).⁸ In relation to the growing number of museums, it was expected that the state would assume full responsibility for their

monet i medali, rycin (szczególnie porterowych), kilkanaście tysięcy okazów archeologicznych, ponad 700 obrazów polskich malarzy oraz 130 tysięcy dzieł i manuskryptów zgromadzonych w bibliotece⁷. Liczba muzeów na terenie całego kraju stopniowo zwiększała się i w 1936 roku wynosiła już 147 jednostek, z czego 35 zlokalizowanych było w województwie centralnym (w tym 24 w Warszawie), 11 w województwach wschodnich (pięć w Wilnie), 23 w województwach zachodnich (sześć w Poznaniu) i 54 w województwach południowych (w Krakowie i Lwowie po 13)⁸. W związku z rosnącą liczbą placówek muzealnych oczekiwano, że państwo przejmie pełną odpowiedzialność za ich organizację i finansowanie, a w strukturach ministerialnych zostanie utworzony specjalny wydział poświęcony sprawom muzealnictwa.

Pierwsze próby powołania rad muzealnych

Pierwszy projekt ustawy muzealnej powstał 22 kwietnia 1918 roku⁹. Znalazł się w nim między innymi podział muzeów na narodowe, dzielnicowe (regionalne), oświatowe lub specjalne (diecezjalne, zbrojownie, galerie i inne kolekcje)¹⁰. Muzeom pozostawiano swobodę w przyjmowaniu swoich statutów, a zarządzanie zbiorami i kwestie personalne były zależne wyłącznie od decyzji kierowników. Projekt nie został jednak przyjęty, a do prac związanych z regulacją funkcjonowania muzeów powrócono dopiero po trzech latach. Skutkowało to utrzymującym się brakiem jednolitego systemu zarządzania muzeami oraz żywiołowym tworzeniem kolekcji, bez oparcia na odgórnie ustalonym systemie zasad. Podejmowane w tym czasie inicjatywy często kończyły się niepowodzeniem. Przykładowo w pierwszych dniach sierpnia 1921 roku w Poznaniu odbył się zjazd przedstawicieli muzeów. Rozmawiano na nim między innymi o roli i zasadach działania przyszłej Państwowej Rady Muzealnej¹¹. Jednakże jedynym skutkiem toczących się

organisation and financing, and that a special department dedicated to museum affairs would be set up within the ministerial structure.

First attempts to establish museum advisory boards

The first Museum Act was drafted on 22 April 1918.⁹ Among other things, the draft divided museums into national, district (regional), educational or special units (diocesan, armouries, galleries and other collections).¹⁰ Museums were left free to adopt their own statutes, and collection management and personnel issues were solely at the discretion of their managers. However, the act was not passed, and the work of regulating the activity of museums was not revisited until three years later. This situation resulted in a persistent lack of the unified system of museum management and in spontaneous creation of collections without the support of a top-down system of rules. Initiatives undertaken at that time often ended in failure. For instance, in the first days of August 1921, a convention of museum representatives was held in Poznań. They discussed, among other things, the role and functioning principles of the future State Museum Advisory Board.¹¹ However, the only result of the ongoing deliberations was the passing of the new organisation statute, which was to function under the name: "Union of Historical and Artistic Polish Museums". Unfortunately, no concrete action was taken thereafter, and the existence of the union was noted only in meeting-related documents.¹²

A new idea to prevent such situations, as well as to establish and integrate a system of protection for museums, was the establishment of a central unit to coordinate the activities of public museums. The first efforts in this area took place in June 1921, during a meeting concerning government museum policy. It was agreed then that a coherent museum policy supervised and conducted by a superior entity with "authority of the moral and administrative nature" would be a guarantee of a well-organised museum service which would take shape over the next 50 years. The Museum Commission was selected from among those present at the meeting (among its participants were for example: Włodzimierz Antoniewicz, Jan Czekanowski, Eugeniusz Frankowski,

1. Sala wystawowa Muzeum im. Mielżyńskich w siedzibie Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu. Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, sygn. 1-K-340

1. Exhibition hall of the Mielżyński Museum at the registered office of the Society of Friends of Sciences in Poznań. Source: National Digital Archive, ref. No. 1-K-340

obrad było uchwalenie statutu nowej organizacji, która miała funkcjonować pod nazwą: „Związek historyczno-artystycznych muzeów polskich”. Niestety nie podjęto później żadnych konkretnych działań, a istnienie związku odnotowano jedynie w dokumentach z zebrań¹².

Nową ideą mającą zapobiegać takim sytuacjom, jak również ustanowić i zintegrować system opieki nad muzeami, było powołanie jednostki centralnej, koordynującej działania muzeów publicznych. Pierwsze prace w tym zakresie miały miejsce w czerwcu 1921 roku, podczas spotkania w sprawie polityki muzealnej rządu. Ustalono wtedy, że spójna polityka muzealna nadzorowana i realizowana przez jednostkę nadrzędną, mającą „autorytet natury moralnej i administracyjnej”, będzie gwarantem dobrze zorganizowanej służby muzealnej, która ma się ukształtować w ciągu następnych 50 lat. Z grona obecnych na spotkaniu (uczestniczyli w nim m.in. Włodzimierz Antoniewicz, Jan Czekanowski, Eugeniusz Frankowski, Bronisław Gembarzewski, Aleksander Janowski, Mieczysław Treter, Władysław Szafer) wyłoniono Komisję Muzealną¹³. Jako problemy, które nowa organizacja powinna rozwiązać w pierwszej kolejności, wskazano: podział muzeów według przedmiotów ich zbiorów, zapoznanie się ze szczegółową inwentaryzacją, rozpoczęcie współpracy z zarządami poszczególnych muzeów, opracowanie statutów muzealnych z uwzględnieniem prawa własności zbiorów, ustalenie budżetu proporcjonalnego do potrzeb jednostek, pozyskanie gmachów i przestrzeni wystawowych, zastrzeżenie prawa sprzeciwu dla delegata rządu w sprawach muzealnych, a także ustalenie zasady komasacji zbiorów wraz z terminami wykonania dyrektyw poszczególnych działań¹⁴. Obowiązek realizacji tych szeroko zakrojonych zadań miał spoczywać na muzealnej radzie centralnej (powołanej z inicjatywy Komisji Muzealnej), która spełniałaby rolę przede wszystkim doradcą i opiniodawcą. Rada miała się składać ze specjalistów z następujących dziedzin: muzeologii przyrodniczej, antropologicznej i historycznej. Jej uzupełnieniem były Okręgowe Rady Muzealne złożone z konserwatorów zabytków sztuki i kultury pochodzących z poszczególnych województw. Jako element systemu instytucji odpowiedzialnych za muzea planowano również powołać ministerialny referat muzealny. Na

Bronisław Gembarzewski, Aleksander Janowski, Mieczysław Treter, Władysław Szafer).¹³ The following issues were identified as problems to be solved first by the new organisation: dividing the museums according to the objects of their collections, becoming familiar with a detailed inventory, beginning to co-operate with the boards of trustees of individual museums, formulating museum statutes taking into account the ownership right of collections, establishing a budget commensurate with the needs of units, acquiring edifices and exhibition spaces, reserving the right of objection to the government delegate in museum matters, and establishing the principle of consolidation of collections along with deadlines for implementing the directives of individual activities.¹⁴ The responsibility of carrying out these wide-sweeping tasks was to rest on the Museum Central Advisory Board (established upon the initiative of the Museum Commission), which would have a primarily advisory and consultative role. The Board was to be composed of specialists in the following fields: naturalistic, anthropological, and historical museology. It was supplemented by the District Museum Advisory Boards comprising conservators of art and cultural monuments from individual provinces. A ministerial museum office was also planned as part of the system of institutions responsible for museums. The discussed meeting addressed the issues of museums with different classifications and highlighted the extremely difficult situation of natural history museums. However, the joint discussion and the setting of new tasks aroused enthusiasm and readiness for further work among the participants, and the importance of the activities undertaken was assessed as follows: “The present moment is downright extraordinary. The deliberation on the government’s museum policy in the face of the terrible state of affairs almost becomes a deliberation with a rescue tendency. The issue of protecting wildlife specimens is of extraordinary importance. This statement must be addressed clearly to the government: such protection can and should be required just of the government.”¹⁵

The result of the June meeting was a document entitled *Application for State Policy in the Field of Museum Studies*, sent to the Ministry of Religious Denominations and Public Education.¹⁶ It formulated the most important objectives of museology in

omawianym spotkaniu poruszono sprawy muzeów o różnej klasyfikacji oraz podkreślono wyjątkowo trudną sytuację muzeów przyrodniczych. Wspólna dyskusja oraz postawienie sobie nowych zadań wzbudziło jednak wśród uczestników entuzjazm i gotowość do dalszej pracy, a rangę podjętych działań oceniono następująco: „Chwila obecna jest wprost niezwykła. Narada w sprawie polityki muzealnej rządu wobec fatalnego stanu rzeczy staje się niemal naradą o tendencji ratowniczej. Sprawa ochrony okazów przyrody jest niezwyklej wagi. Rządowi trzeba to wyraźnie powiedzieć: od niego ochrony tej można i należy wymagać”¹⁵.

Efektom czerwcowych obrad był dokument pt. *Podanie w sprawie polityki państwowej w zakresie muzealnictwa* skierowany do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (dalej: MWRiOP)¹⁶. Sformułowano w nim najważniejsze cele muzealnictwa w Polsce oraz określono rolę rady muzealnej. Do najważniejszych zadań należało przede wszystkim:

- ustalenie kierunków, w jakich powinna zmierzać polityka państwa względem prowadzenia działalności muzealnej;
- ujednoczenie statusu jednostek muzealnych;
- podział zapomóg i finansowania;
- podział gmachów i lokali przeznaczonych dla muzeów.

Ostatnim punktem w tym raporcie był postulat o oficjalnym powołaniu organu funkcjonującego pod nazwą Państwowej Rady Muzealnej (dalej: PRM), która miała czuwać nad powstawaniem i rozwojem muzeów w kraju – placówek narodowych, wojewódzkich oraz gminnych. W skład Państwowej Rady Muzealnej miało wejść pięciu najwybitniejszych znawców i praktyków muzealnictwa zamieszkujących w Warszawie i obradujących z udziałem przedstawicieli ministerstw: Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Sztuki i Kultury, Wojska, Robót Publicznych i Skarbu. Rada w pierwszej kolejności miała zająć się sprawami wskazanymi jako najpilniejsze, do których należała między innymi wadliwa konserwacja istniejących zbiorów oraz rozwiązywanie problemów dotyczących kolekcji niemożliwych do pozyskania z powodu braku miejsca. Państwowa Rada Muzealna, poprzez porozumienie z właścicielami zbiorów, miała dążyć do komasacji

Poland and defined the role of the Museum Advisory Board. Major tasks included first and foremost:

- determination of the desirable directions for the state policy in regard to conducting museum activities;
- unification of the status of museum units;
- distribution of grants and funding;
- division of edifices and premises intended for museums.

The last point in this report included a postulate on the official establishment of a body functioning under the name of the State Museum Advisory Board, which was to supervise the establishment and development of museums in the country – national, provincial and municipal institutions. The State Museum Advisory Board was to be composed of five of the most eminent experts and practitioners in museology residing in Warsaw and deliberating with representatives of the ministries: Religious Denominations and Public Education, Art and Culture, Army, Public Works and Treasury. The Board was to deal first with the matters identified as the most urgent, which included, among others, defective conservation of existing collections and solving problems concerning collections that could not be acquired due to the lack of space. The State Museum Advisory Board, through agreements with the owners of collections, was to strive for the consolidation of collections, preventing the creation of new museum units competing with each other within the area of a single city. Its task was also to develop a long-term program for the functioning system of museums in Poland, also in areas where museum units were yet to be established. The initial area of the State Museum Advisory Board's work was to be Warsaw, and after obtaining the positive results of activity the Board was to develop and cover the whole country with its dealings. Major tasks delegated to the Advisory Board included:¹⁷

- establishing interim supervisory boards for the museums of natural history and museums of culture;
- an agreement with the Warsaw Townhall to set up a centre comprising city's collections in which all previously scattered collections would be gathered while retaining their existing ownership titles;

kolekcji, zapobiegając tworzeniu nowych jednostek muzealnych konkurujących ze sobą na obszarze jednego miasta. Jej zadaniem było również opracowanie długofalowego programu systemu funkcjonowania muzeów w Polsce, również na terenach, na których jednostki muzealne miały być dopiero powołane. Początkowym obszarem prac PRM miała być Warszawa, a po uzyskaniu pozytywnych wyników aktywności Rada miała się rozwijać i objąć swoim działaniem cały kraj. Do najważniejszych prac powierzonych radzie należały¹⁷:

- powołanie tymczasowych rad nadzorczych muzeów przyrody i kultury;
- porozumienie z zarządem miejskim Warszawy w celu utworzenia ze zbiorów miejskich ośrodka, w którym zgromadzonoby wszystkie rozproszone dotąd zbiory przy zachowaniu dotychczasowych tytułów własności;
- tymczasowe przeznaczenie Zamku Królewskiego w Warszawie na cele muzealne oraz wyznaczenie innych gmachów na ten cel;
- opracowanie projektów budowy nowych gmachów na terenie zajęтым przez szpital Ujazdowski dla muzeum kultury i terenach sąsiadujących z politechniką dla muzeum przyrody.

We wspomnianym dokumencie przyjęto także tymczasowy regulamin PRM, w którym znalazły się między innymi następujące punkty:

- PRM miała funkcjonować przy Sekcji Nauk MWRiOP, składać wnioski ministrowi WRiOP oraz w szczególnych przypadkach występować na posiedzeniach Rady Ministrów;
- posiedzenia miały odbywać się nie rzadziej niż raz w miesiącu. Rada zwoływana była na wniosek przewodniczącego lub na żądanie trzech członków Rady.

Efektom tych prac było przyjęcie rozporządzenia w sprawie utworzenia rad muzealnych, wydanego w lutym 1922 roku¹⁸. Na jego mocy powołano Centralną Radę Muzealną i Okręgowe Rady Muzealne jako organy doradcze. Rada Centralna miała się składać z delegatów rad okręgowych, a także przedstawicieli ministerstwa WRiOP. Natomiast struktury okręgowe miały powstawać przede wszystkim w miastach uniwersyteckich i pomagać w realizowaniu państwowej polityki muzealnej oraz projektowaniu nowych przepisów prawnych na podstawie potrzeb

- temporary designation of the Royal Castle in Warsaw for museum purposes and allocation of other buildings for this goal;
- developing projects for the construction of new museum buildings on the land occupied by the Ujazdowski Hospital for the museum of culture, and on the lands adjacent to the University of Technology for the museum of nature.

The interim bylaw of the State Museum Advisory Board was also adopted in the aforementioned document, which included, among others, the following items:

- The State Museum Advisory Board was to function under the Science Section of the Ministry of Religious Denominations and Public Education, to submit applications to the Minister of this department, and to appear at meetings of the Council of Ministers under special circumstances;
- meetings were to be held at least once a month. The Advisory Board was convened at the request of its president or at the request of three Board members.

The result of this work was the adoption of an ordinance creating museum advisory boards, issued in February 1922.¹⁸ It established the Central Museum Advisory Board and District Museum Advisory Boards as consulting bodies. The Central Board was to consist of delegates from the district boards as well as representatives of the Ministry of Religious Denominations and Public Education. District structures, on the other hand, were to be established primarily in university cities and were to help with the implementation of state museum policy and elaboration of new legal rules based on local needs. If possible, they were to consist of two museologists: one specialist in the humanities and one in the natural sciences. The election of board members had to be approved by the Minister of the Ministry of Religious Denominations and Public Education. In the first stage of implementing the new ordinance, District Museum Advisory Boards were launched in four cities:¹⁹

- Warsaw, where the board covered the territorial range of the provinces of Warsaw, Łódź, and Lublin. The board was to develop the scope of construction needs for the geological and mineralogical Natural History Museum, the zoological and botanical museum as well as the anthropological, archeological, and ethnographic Museum

lokalnych. W miarę możliwości miały się składać z dwóch muzeologów: jednego specjalisty w zakresie humanistyki i jednego w zakresie przyrody. Wybory członków rad musiały uzyskać akceptację ministra WRiOP. W pierwszym etapie wdrażania nowego zarządzenia uruchomiono Okręgowe Rady Muzealne w czterech miastach¹⁹:

- Warszawie, gdzie rada obejmowała zasięgiem terytorialnym województwo warszawskie, łódzkie i lubelskie. Rada miała za zadanie opracować zakres potrzeb budowlanych dla geologicznego i mineralogicznego Muzeum Ziemi, muzeum zoologicznego i botanicznego oraz antropologicznego, archeologicznego i etnograficznego Muzeum Człowieka. Na pierwszym posiedzeniu (4 kwietnia 1922 roku) dyskutowano m.in. o regulaminach okręgowych rad, a na kolejnych: o rejonach działania rad (29 kwietnia), zasadach zarządzania muzeami i stanowisku rządu wobec instytucji muzealnych (10 maja) oraz o typach muzeów (17 i 22 maja)²⁰.
- Poznaniu (województwo poznańskie i pomorskie). Sukcesem tej rady było doprowadzenie do połączenia krajowego Muzeum Wielkopolskiego z Muzeum im. Mielżyńskich. Dzięki temu Poznań uzyskał bogaty i uporządkowany zbiór eksponatów, galerię malarstwa i rzeźby oraz kolekcje artystyczno-historyczne z obszaru wielkopolskiego zebrane w budynku przy Alei Marcinkowskiego.
- Krakowie (województwo krakowskie, śląskie, kieleckie). Na posiedzeniach tej rady zwrócono uwagę na potrzebę budowy Miejskiego Muzeum Narodowego, modernizację muzeum Tatrzańskiego w Zakopanem oraz wyposażenie muzeum etnograficznego na Wawelu.
- Lwowie (województwo lwowskie, wołyńskie, tarnopolskie, stanisławowskie). Spotkanie tej rady zostało poświęcone rozważaniom teoretycznym dotyczącym ogólnej sytuacji muzeów i ich potrzeb.

Planowano również utworzenie w przyszłości piątej rady, zlokalizowanej w Wilnie, dla której przeznaczono okręg złożony z województw: wileńskiego, białostockiego i nowogródzkiego.

Dzięki takiemu podziałowi rady objęłyby muzea miejskie oraz mniejsze jednostki regionalne,

of Man. At the first meeting (4 April 1922), the bylaws of district boards, among other things, were discussed, and at the next meetings: the operational areas of boards (29 April), the rules of museums' management and the government's position towards museum institutions (10 May) as well as types of museums (17 and 22 May).²⁰

- Poznań (the Poznańskie and Pomorskie Provinces). The success of this board led to the national merger of the Wielkopolska Museum with the Mielżyński Family Museum. Consequently, the city of Poznań acquired a rich and orderly collection of exhibits, a gallery of paintings and sculptures as well as artistic and historical collections from the Wielkopolska region gathered in the building in Marcinkowski Avenue.
- Kraków (the Krakowskie, Śląskie, Kieleckie Provinces). During the meetings of this board, focus was on the need of construction of the City National Museum, modernisation of the Tatra Museum in Zakopane and equipping the ethnographic museum at the Wawel Castle.
- Lviv (the Lwowskie, Wołyńskie, Tarnopolskie, Stanisławowskie Provinces). The meeting of this board was dedicated to theoretical considerations regarding the general position of museums and their needs.

It was also planned to set up a fifth board in the future in the City of Vilnius, to which the Wileńskie, Białostockie and Nowogródzkie Provinces would be allocated.

Thanks to such division, the boards would include city museums and smaller regional units, overseeing their creation and organisation throughout the country, including its peripheries. Despite the discussion on the shape of Polish museology and the creation of a project containing important solutions in this sphere, the regulation was not detailed and the decisions concerning the organisation of new structures and the scope of their tasks were to be included in subsequent regulations adopted by the ministry. To a large extent, this situation worked against the subsequent fate of museum advisory boards and rendered their activities of no practical significance.

The first meeting of the Central Museum Advisory Board was held on 28 and 29 April 1924, and was focused on general museum matters.

nadzorując ich powstawanie i organizację w całym kraju, również na peryferiach. Pomimo podjętej dyskusji o kształcie polskiego muzealnictwa i powstania projektu zawierającego istotne rozwiązania w tej sferze, rozporządzenie nie było szczegółowe, a decyzje dotyczące organizacji nowych struktur oraz zakresu ich zadań miały być zawarte w kolejnych regulaminach przyjętych przez ministerstwo. W dużej mierze zadziałało to na niekorzyść dalszych losów rad muzealnych i sprawiło, że ich działania nie miały praktycznego znaczenia.

Pierwsze posiedzenie Centralnej Rady Muzealnej odbyło się w dniach 28 i 29 kwietnia 1924 roku i zostało poświęcone ogólnym sprawom muzealnictwa. Obrady nie przyniosły konkretnych rozwiązań i dyrektyw. W efekcie rady nie miały rzeczywistego wpływu na politykę państwa. Pomimo ich planowanej roli, ograniczały się jedynie do dyskusji o kwestiach bardziej teoretycznych i przesyłania sprawozdań z obrad do ministerialnego Wydziału Nauki. Nie wysuwano postulatów prowadzących do rozwiązań w dziedzinie finansowania muzeów oraz ustalenia kierunku polityki państwa; nie podjęto decyzji w sprawie utworzenia wiodących, miejskich muzeów narodowych, stworzenia narodowej galerii sztuki współczesnej oraz zasad funkcjonowania muzeów regionalnych i lokalnych, ani nie podejmowano dyskusji o aktualnych problemach²¹. O ogólnej sytuacji muzeów M. Treter pisał w tym czasie w następujący sposób: „Rząd w zakresie [...] muzealnictwa zabytków i pałaców czy zamków narodowych, w zakresie racjonalnej gospodarki zbiorami państwowymi [...] nie potrafił się dotąd zdobyć na żadne zasadnicze i celowe decyzje, nie umiał przeprowadzić koniecznej specjalizacji odpowiednich organów, nie kierował się dostatecznie względami czysto rzeczowymi, nie zabezpieczył żadnych praw czynnikom kompetentnym, z opinią ich na ogół wcale się nie liczył”²².

Rady muzealne w latach 30. XX wieku

Dalsze prace nad radami muzealnymi były związane z przyjęciem ustawy o opiece nad muzeami publicznymi, uchwalonej 28 marca 1933 roku. Na mocy tej ustawy powołano Państwową Radę Muzealną, a oryginalny zapis brzmiał następująco: „Tworzy się przy

The proceedings did not produce concrete solutions and directives. As a result, the advisory boards had no real impact on State policy. Despite the intended role, their activities were limited to discussing more theoretical issues and sending reports of their proceedings to the Science Department at the Ministry. No solutions were proposed how to finance museums and set the direction of state policy; no decisions were made on the establishing leading, municipal national museums, on the establishing a national gallery of contemporary arts and operational principles of regional and local museums, and no discussions were held on current problems.²¹ At that time, M. Treter wrote about the general situation of museums as follows: “The government in the field of [...] museology of monuments and palaces or national castles, in the field of rational management of state collections [...] has not yet been able to take any fundamental and purposeful decisions, has not been able to carry out the necessary specialisation of relevant bodies, has not been sufficiently guided by purely substantive considerations, has not secured any rights for competent factors, and has generally not taken their opinion into account at all.”²²

Museum advisory boards in 1930s

Further work on museum advisory boards was related to the Act on Taking Care for Public Museums enacted on 28 March 1933. Under the Act the State Museum Advisory Board was established, and the original provision read as follows: “A State Museum Advisory Board shall be established under the Minister of Religious Denominations and Public Education, which shall be an advisory and consultative body for taking care and supervision over public museums; the organisation and scope of activities of the State Museum Advisory Board shall be determined by virtue of an ordinance of the Minister of Religious Denominations and Public Education.”²³ An additional ordinance about this organisational unit, more specifically defining its tasks and objectives, was adopted on 13 February 1935.²⁴ The Board consisted of nine persons appointed by the Minister of Religious Denominations and Public Education and seven persons appointed by the Association of Museums in Poland,

Ministrze Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Państwową Radę Muzealną, która jest organem doradczym i opiniodawczym w zakresie opieki i nadzoru nad muzeami publicznym; organizację i zakres działania Państwowej Rady Muzealnej określa rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego”²³. Dodatkowe rozporządzenie o tej organizacji, bardziej szczegółowo określające jej zadania i cele, przyjęto 13 lutego 1935 roku²⁴. W jej skład weszło dziewięć osób mianowanych przez ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz siedem osób powołanych przez Związek Muzeów w Polsce, które – aby objąć swoje stanowisko – musiały uzyskać poparcie ministerstwa. Członkowie pełnili swoje zadania bez dodatkowych wynagrodzeń. Jedynym wyjątkiem był zwrot kosztów podróży i diety dla osób mieszkających na stałe poza Warszawą, w wysokości 30 zł dziennie. Na przewodniczącego Rady powoływano ministra WRiOP lub wyznaczonego przez niego zastępcę. Sekretarza natomiast wybierała Państwowa Rada Muzealna ze swojego grona, a jego kadencja trwała trzy lata. Posiedzenia miały odbywać się co najmniej raz do roku. Członek PRM nieobecny na trzech kolejnych posiedzeniach bez usprawiedliwienia tracił stanowisko. Do zadań PRM należało badanie potrzeb muzealnych w Polsce oraz przedstawienie ministrowi WRiOP opinii w sprawach muzealnictwa, informacji o stanie poszczególnych muzeów oraz wynikających stąd wniosków, w szczególności w sprawach zakładania nowych muzeów, udostępniania zbiorów oraz typu, zakresu i zasięgu muzeów, komisji zbiorów, a także zawodowego kształcenia pracowników muzealnych.

W skład Państwowej Rady Muzealnej weszło sześć rodzajów komisji. Były to:

1. Komisja dla ustalenia celów i zadań poszczególnych rodzajów muzeów – jej zadaniami było opracowanie wytycznych i planów rozwoju dla poszczególnych muzeów.
2. Komisja dla polityki muzealnej i dla zagadnień szczegółowych – odpowiadała za prace z zakresu wytyczania sieci muzeów, spraw przeorganizowania i komasacji zbiorów, centralizacji lub decentralizacji, wymiany i depozytów.
3. Komisja prawno-statutowa i budżetowa – opracowywała wzorcowe statuty dla poszczególnych typów muzeów i regulowała ich stan prawny.

who had to be supported by the ministry in order to take up their positions within the Board. The Board members served without any extra compensation. The only exception was the reimbursement of travel expenses and a daily allowance for people living permanently outside Warsaw, amounting to PLN 30 per day. The Minister of Religious Denominations and Public Education or his designated deputy was appointed as the Chairman of the Advisory Board. The secretary, on the other hand, was elected by the State Museum Advisory Board from its members, with a term of office lasting three years. It was agreed that the meetings would be held at least once a year. Any Museum Advisory Board member absent from three consecutive meetings without any rationale for that would lose his position. The tasks of the Advisory Board included the study of museum needs in Poland and providing the Minister of the Religious Denominations and Public Education with opinions on museum matters, information on the condition of individual museums and the resulting proposals, in particular on the establishment of new museums, making collections available as well as the type, scope and range of museums, the collections committee, and the professional training of museum workers.

The State Museum Advisory Board comprised six types of commissions. These included the following units:

1. Commission responsible for setting goals and tasks for different types of museums – its responsibilities involved the preparation of guidelines and development plans for individual museums.
2. Commission for museum policy and specific questions was responsible for work in the areas of defining museum network, reorganisation and merger of collections, centralisation or decentralisation, exchange and deposits.
3. Legal, statutory and budget commission – it developed model statutes for each type of museum and regulated their legal status.
4. Commission for museum construction – its task was to get acquainted with museum buildings built so far in Poland and to give opinions on construction projects of new buildings.
5. Commission for museologist education – in the absence of specialised courses or permanent lectures on museological matters, the commission

4. Komisja budowy muzeów – miała za zadanie zapoznać się z dotychczas wybudowanymi obiektami muzealnymi w Polsce oraz opiniować projekty budów nowych gmachów.
5. Komisja kształcenia muzeologów – wobec braku specjalistycznych kursów lub stałych wykładów poświęconych sprawom muzealnictwa komisja miała na celu opracowanie postulatów z tej dziedziny oraz inicjowanie specjalnych kursów kształcących nową kadrę muzealną.
6. Komisje terytorialne – wobec dużej liczby muzeów rozproszonych na terenie całego kraju konieczne było utworzenie pięciu dodatkowych komisji, które pełniłyby rolę opiekunów oraz informatorów terenowych i jednocześnie znałyby potrzeby jednostek terenowych. Obszar Polski miał być pod tym względem podzielony na następujące okręgi²⁵:
 - województwa: lwowskie, stanisławowskie, tarnopolskie, wołyńskie;
 - województwa: krakowskie, kieleckie, śląskie;
 - województwa: poznańskie, pomorskie;
 - województwa: wileńskie, nowogródzkie, poleskie i Grodzieńszczyzna.

W późniejszym czasie wyłączono z tych planów województwo wołyńskie, ustanawiając w nim szósty okręg.

Pierwszymi członkami PRM byli²⁶:

- Delegowani przez Związek Muzeów w Polsce: prof. dr Włodzimierz Antoniewicz, dyrektor Muzeum Archeologicznego im. Erazma Majewskiego w Warszawie, dziekan Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu J. Piłsudskiego w Warszawie; dr Aleksander Czołowski, dyrektor Muzeów Miejskich we Lwowie; docent dr Stefan Komornicki, konserwator Muzeum XX Czartoryskich w Krakowie; prof. dr Feliks Kopera, dyrektor Muzeum Narodowego w Krakowie; dr Alfred Lauterbach, dyrektor Państwowych Zbiorów Sztuki w Warszawie; dr Nikodem Pajzderski, dyrektor Muzeum Wielkopolskiego w Poznaniu i docent dr Ilarjon Świeńciński, dyrektor Ukraińskiego Muzeum Narodowego we Lwowie.
- Mianowani przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego: prof. dr Cezaria Jędrzejewiczowa (Uniwersytet J. Piłsudskiego w Warszawie); Juliusz Zborowski, dyrektor

would aim at developing postulates in this field and at initiating special educational courses for new museum personnel.

6. Regional commissions – in view of the large number of museums scattered throughout the country, it was necessary to set up five additional commissions to serve as caretakers and in-field informants while knowing the needs of the local units. In this respect, the territory of Poland was to be divided into the following districts:²⁵

- Lwowskie, Stanisławowskie, Tarnopolskie, Wołyńskie Provinces;
- Krakowskie, Kieleckie, Śląskie Provinces;
- Poznańskie, Pomorskie Provinces;
- Wileńskie, Nowogródzkie, Poleskie Provinces and Grodno Land.

Later, the Wołyńskie Province (Volhynia) was excluded from the above plans, and a sixth district was established there.

The list of the first members of the State Museum Advisory Board included:²⁶

- The Association of Museums in Poland delegated the following persons: professor Włodzimierz Antoniewicz, PhD, director of the Erazm Majewski Archaeological Museum in Warsaw, dean of the Faculty of Humanities at J. Piłsudski University in Warsaw; Aleksander Czołowski, PhD, director of the City Museums in Lviv; associate professor Stefan Komornicki, PhD, conservator of the XX Czartoryski Family Museum in Krakow; professor Feliks Kopera, PhD, director of the National Museum in Krakow; Alfred Lauterbach, PhD, director of the State Art Collections in Warsaw; Nikodem Pajzderski, PhD, director of the Wielkopolska Museum in Poznań; and associate professor Ilarjon Świeńciński, PhD, director of the Ukrainian National Museum in Lviv.
- The persons appointed by the Minister of Religious Denominations and Public Education: professor Cezaria Jędrzejewiczowa, PhD (J. Piłsudski University in Warsaw); Juliusz Zborowski, director of the Tatra Museum in Zakopane; Kazimierz Jackowski, Eng., director of the Museum of Industry and Technology in Warsaw; Tadeusz Wolski, PhD, custodian of the State Zoological Museum in Warsaw; Tadeusz Dobrowolski, PhD, director of the Silesian Museum in Katowice;

Muzeum Tatrzańskie w Zakopanem; inż. Kazimierz Jackowski, dyrektor Muzeum Przemysłu i Techniki w Warszawie; dr Tadeusz Wolski, kustosz Państwowego Muzeum Zoologicznego w Warszawie; dr Tadeusz Dobrowolski, dyrektor Muzeum Śląskiego w Katowicach; ks. kanonik dr Stanisław Bulanda, kustosz Muzeum Diecezjalnego w Tarnowie; dr Kazimierz Piekarski, bibliotekarz Biblioteki Narodowej w Warszawie; inż. Józef Wołkanowski, prezes Muzeum Kolejowego w Warszawie i Dyrekcji Kolejowej w Krakowie; rotmistrz dyplomowany dr Władysław Dziewanowski.

Zaznaczyć należy, że ustawie z marca 1933 roku o opiece nad muzeami nie podlegały muzea diecezjalne, dlatego udział w PRM ks. prałata dr. Stanisława Bulandy uważano za niezwykle ważny. Pod jego kierownictwem planowano zorganizować w Warszawie jednodniowy zjazd kustoszów muzeów diecezjalnych z Tarnowa, Krakowa, Przemysła, Sandomierza, Włocławka, Poznania i Warszawy oraz delegacji kurii biskupich, które dotychczas nie posiadały oficjalnie działających muzeów, ale dysponowały znacznymi zbiorami, jak Pelpin, Wilno, Lwów i Kielce²⁷. Program spotkania miał obejmować omówienie problemów współpracy muzeów diecezjalnych z państwowymi, samorządowymi i społecznymi, ustanowienie wytycznych dla przyszłych decyzji na płaszczyźnie polityki muzealnej, sprawy tworzenia sieci muzeów o takiej charakterystyce oraz przedstawienie szczegółowego sprawozdania o stanie muzeów diecezjalnych w Polsce. Konsolidacja prac diecezji miała zapobiegać powstawaniu jednostek, które nie mogłyby się utrzymać, oraz tworzeniu równoległych zbiorów w tym samym mieście.

Pierwsze posiedzenie, będące równocześnie dniem rozpoczęcia kadencji PRM, odbyło się 23 marca 1936 roku, a otworzył je podsekretarz stanu Jerzy Ferek-Błęszyński, wygłaszając następujące powitanie: „Witając w imieniu Pana Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego zebranych na pierwszym posiedzeniu Państwowej Rady Muzealnej, pragnę podkreślić znaczenie rady jako organu doradczego i opiniodawczego [...]. Uważając zagadnienia muzealnictwa w Polsce za sprawę pierwszorzędnej wagi, obchodzącą całe społeczeństwo, Państwo Polskie powołało do życia Państwową

Rev Stanisław Bulanda, PhD, custodian of the Diocesan Museum in Tarnów; Kazimierz Piekarski, PhD, librarian of the National Library in Warsaw; Józef Wołkanowski, Eng., President of the Railway Museum in Warsaw and the Railway Directorate in Krakow; Władysław Dziewanowski, PhD, certificated rittmeister.

It should be noted that the act of March 1933 on the care of museums did not apply to diocesan museums, so the participation of prelate Stanisław Bulanda in the State Museum Advisory Board was considered to be of high significance. He was in charge of organising a one-day convention in Warsaw for custodians of diocesan museums from Tarnów, Krakow, Przemysł, Sandomierz, Włocławek, Poznań and Warsaw, as well as delegations from episcopal curia that had not yet had official museums but possessed significant collections, such as Pelpin, Vilnius, Lviv and Kielce.²⁷ The meeting agenda was to include a discussion of the problems concerning cooperation of diocesan museums with state, local government and communal museums, setting guidelines for future decisions on the level of museum policy, the issues of creating a network of museums with such characteristics and the presentation of a detailed report on the state of diocesan museums in Poland. The consolidation of the work of dioceses was intended to prevent the creation of units that had no way of sustaining themselves and the creation of parallel collections in the same city.

The first meeting, which was also the beginning of the term of office of the State Museum Advisory Board, took place on 23 March 1936, and was opened by the Undersecretary of State Jerzy Ferek-Błęszyński who made the following welcome speech: “Welcoming on behalf of the Minister of Religious Denominations and Public Education the participants of the first meeting of the State Museum Advisory Board, I would like to emphasize the importance of the Board as an advisory and consultative body [...]. Considering the issues of museology in Poland to be of paramount importance and concern of the whole society, the Polish State established the State Museum Advisory Board in order to cooperate and maintain constant contact with representatives of museums as social, scientific and research, artistic, cultural and educational institutions, as well as those

Radę Muzealną, aby w ten sposób współpracować i utrzymać stały kontakt z przedstawicielami muzeów, jako społecznych instytucji naukowo-badawczych i artystycznych, kulturalno-oświatowych oraz popularyzujących wiedzę wśród najszerzych warstw ludności. Ponieważ rozwój naszych muzeów przypada na okres krystalizacji Niepodległego Państwa, największą naszą troską w czasie dzisiejszych obrad powinna być sprawa silnej i racjonalnej organizacji muzealnictwa w Polsce, które by odpowiadało ogólnoświatowej pozycji Państwa, a zarazem mogło zadośćuczynić nowoczesnym wymaganiom stawianym obecnie instytucjom muzealnym w świecie. Mając głębokie przekonanie, że wyniki obrad Państwowej Rady Muzealnej, oparte na pełnym zrozumieniu zadań i celów muzealnictwa w Polsce, staną się trwałymi podwalinami nowego życia placówek szerzących kult dla tradycji Narodu i umiłowania kraju, otwieram pierwsze posiedzenie Państwowej Rady Muzealnej”²⁸.

Pierwszym sekretarzem obrad został wybrany jednogłośnie dr Kazimierz Piekarski, a dr Jadwiga Przeworska wygłosiła referat otwierający dyskusję pt. *O stanie, organizacji i potrzebie muzealnictwa w Polsce*. Następujące po nim obrady uporządkowano w pięciu częściach: cele i zadania muzealnictwa w Polsce, organizacja, potrzeby szczegółowe, kształcenie pracowników muzealnych i sprawy osobowe²⁹. Dyskutowano także o problemach muzealnictwa: braku jednolitej polityki względem muzeów, zbyt małej powierzchni wystawowej, nierozbudowanych działach przyrodniczych, niewielkich funduszach w stosunku do potrzeb kompletowania i utrzymania zbiorów, chaosie w organizacji prowadzenia muzeów regionalnych, trudnościach finansowych związanych z kształceniem nowych kadr, a także kwestii konserwacji i zakupu zbiorów. Ważnym głosem podczas toczącej się dyskusji było wyznaczenie najważniejszego celu muzealnictwa, którym było ratowanie, gromadzenie i konserwacja zabytków oraz udostępnianie ich do celów naukowych i edukacyjnych całego społeczeństwa. Akcentowano, że konieczne jest umożliwienie korzystania ze zbiorów szkołom, choć podczas obrad pojawiały się głosy, że ówczesnego muzealnictwa nie stać na rolę pedagogiczną i należy przemyśleć raczej sprawę wydania książki poświęconej muzeom i ich organizacji przeznaczonej dla

popularising knowledge among the broadest strata of the population. Since the development of our museums coincides with the period of the crystallisation of the Independent State, our greatest concern during today’s meeting should be the issue of a strong and rational organisation of museology in Poland, which would correspond to the global position of the State and at the same time could meet the modern requirements imposed nowadays on museum institutions in the world. With deep conviction that the results of the deliberations of the State Museum Advisory Board, based on the full understanding of the tasks and goals of museology in Poland, will become the lasting foundations of a new life for institutions spreading devotion to the traditions of the Nation and to the love of the country, I open the first meeting of the State Museum Advisory Board.”²⁸

Kazimierz Piekarski, PhD, was unanimously elected the first secretary of the meeting, and Jadwiga Przeworska, PhD, delivered the opening paper titled *On the condition, organisation and need for museology in Poland*. The following deliberations were organised in five parts: the goals and tasks of museology in Poland, organisation, specific needs, education of museum employees and personnel matters.²⁹ The problems of museology were also discussed: the lack of a uniform policy towards museums, insufficient exhibition space, undeveloped natural history departments, small funds in relation to the needs of completing and maintaining the collections, chaos in the organisation of running regional museums, financial difficulties related to the training of new staff, as well as the issues of conservation and purchase of collections. An important voice during the ongoing discussion was the designation of the most important goal of museology, which was to save, collect, and preserve monuments and to make them available for scientific and educational purposes of the entire society. It was emphasized that it was necessary to enable schools to use the collections, although it was said during the meeting that the museology of that time could not afford its pedagogical role and the issue of publishing a book dedicated to museums and their organisation for use by non-school education should be considered.³⁰ Instead, it was proposed to introduce a division into scientific and exhibition museums, which would make it easier to define the

użytku oświaty pozaszkolnej³⁰. Proponowano natomiast wprowadzić podział na muzea naukowe i wystawowe, co ułatwiłoby określenie zadań i funkcji poszczególnych placówek. Szczególnie dużo uwagi poświęcono muzeom przyrodniczym, które wymagały wyjątkowego opracowania fachowego zbiorów i kontroli, bo w innym przypadku „uczyły głupstw”³¹. Sytuacja muzeów przyrodniczych, a przede wszystkim mniejszych placówek regionalnych, skłoniła do odbycia w maju 1936 roku przynajmniej dwóch wizytacji w placówkach o takiej charakterystyce przeprowadzonych przez członka PRM, prof. Tadeusza Wolskiego, piastującego funkcję referenta ds. spraw muzeów przyrodniczych. Pierwsza z nich odbyła się w Muzeum Ziemi Lubelskiej, w którym zgromadzono zbiory zoologiczne, botaniczne i geologiczno-mineralogiczno-paleontologiczne, ze szczególnie bogatą kolekcją wypchanych ptaków. Kolekcja okazów botanicznych, ssaków i kręgowców została określona jako niewielka i o „marnym” stanie zachowania³². Dużym problemem w przypadku tej jednostki okazał się budynek, w którym mieściło się muzeum, a wizytator podsumował go następująco: „Można tylko wyrazić życzenie, by jak najprędzej muzeum mogło się wyprowadzić z dotychczasowych pomieszczeń bardzo wilgotnych i za szczupłych”³³. Druga wizytacja dotyczyła Muzeum Ziemi Chełmińskiej. Już na miejscu okazało się jednak, że cel wizyty to w istocie zbiory przyrodnicze należące do Gimnazjum im. Stefana Czarnieckiego i wchodzące w skład pracowni przyrodniczej. Sama kolekcja była duża i różnorodna, jednak we wnioskach z wizyty stwierdzono, że „nie ma specjalnych wskazań, by tworzyć w Muzeum Ziemi Chełmińskiej dział przyrodniczy”³⁴.

Drugie, dwudniowe posiedzenie Państwowej Rady Muzealnej odbyło się 18 i 19 czerwca 1937 roku, a trzecie (ostatnie) – 7 czerwca 1938 roku.

Podczas drugiego spotkania omawiano kwestię statutów muzeów jako przedmiotu zainteresowania komisji prawno-statutowej PKM. W tym czasie ministerstwo WRiOP przeprowadziło ankietę, na którą odpowiedziały 62 ze 130 zapytanych muzeów. Wynikało z niej, że 30 muzeów posiada własne statuty, a 11 – wewnętrzne regulaminy. Jedynie statuty trzech jednostek uznano za wzorcowe i były to: Muzeum Narodowe w Krakowie i Warszawie oraz Muzeum Śląskie w Katowicach³⁵. Podsumowując

tasks and functions of individual institutions. Particular attention was paid to natural history museums which required the special professional development of collections and control because otherwise they “taught Double dutch.”³¹ The situation of natural history museums, and smaller regional institutions in particular, prompted at least two visits, in May 1936, in units of such characteristics by a member of the State Museum Advisory Board, Professor Tadeusz Wolski, who held the post of the referent for natural history museums. The first one took place in the Lublin Land Museum, where zoological, botanical, geological-mineralogical-paleontological collections were gathered, with a particularly rich collection of stuffed birds. The collection of botanical, mammalian, and vertebrate specimens was described as small and in a “poor” state of preservation.³² The building that housed the museum turned out to be the big problem with this unit, and the visitor summed it up as follows: “One can only express the wish that the museum can move out of its present premises, which are very damp and too lean, as soon as possible.”³³ The second visit concerned the Museum. On the spot, however, it turned out that the purpose of the visit was in fact the natural science collection belonging to the Stefan Czarniecki Junior Secondary School and being a part of the natural science laboratory.³⁴ The collection itself was large and diverse, but the conclusions of the visit stated that “there are no special indications that a natural history department should be created in the Chełmińska Land Museum.”

The second two-day meeting of the State Museum Advisory Board was held on 18 and 19 June 1937, and the third (final) meeting was held on 7 June 1938.

The second meeting discussed the issue of museum statutes as a subject of interest for the law and statutes committee of the Advisory Board. At that time, the Ministry of Religious Denominations and Public Education commissioned a survey to which 62 of the 130 museums asked responded. It showed that 30 museums had their own statutes and 11 had internal regulations. Only the statutes of three entities were considered to be model and these units included: The National Museum in Krakow and Warsaw, and the Silesian Museum in Katowice.³⁵ Summing up the discussion, it was agreed that the statutes of newly established museums should include the following

dyskusję, uzgodniono, że w statutach nowo powstających muzeów powinny być uwzględnione: nazwa muzeum wraz z jej uzasadnieniem; siedziba muzeum i ewentualnie możliwość jej zmiany; sprecyzowane cele, zadania i zakres działań; teren działania; struktura podziału muzeum; osobowość prawna; spełnianie nadzoru naukowego i administracyjnego; współpraca i rola rad, komisji muzealnych na danych terenach; organy muzeum (dyrektor i personel naukowy, techniczny, administracyjny); kwalifikacje, prawa, obowiązki i odpowiedzialność kadry; fundusze muzealne; udostępnienie zbiorów dla zwiedzających i uczonych; opracowanie wewnętrznych regulaminów; zabezpieczenie i konserwacja; utrzymanie i zabezpieczenie poziomu naukowego muzeum³⁶.

W drugim dniu obrad obiektem dyskusji były m.in. sprawy wypożyczania zbiorów, organizacji ogrodów botanicznych i zoologicznych oraz prowincjonalnych zbiorów przyrodniczych, zabytków archeologicznych i ich komasacji, inwentaryzacji rozproszonych zbiorów etnograficznych gromadzonych w placówkach szkolnictwa. Ostatnim tematem prowadzonej debaty była propozycja rozesłania okólnika do kuratoriów oświaty w sprawie rejestracji zbiorów szkolnych. W trakcie spotkania podjęto decyzję o ustaleniu składu osobowego jednostki PRM – komisji celów i zadań – oraz opracowaniu zasad i sposobu jej działania. W ramach komisji ustalono, że celem i misją muzeów jest „podnoszenie i szerzenie wiedzy i kultury z dążeniem do ideałów Prawdy, Dobra i Piękna, a przez to służenie Rzeczypospolitej, narodowi i ludzkości”³⁷. Ich zadaniami szczegółowymi były natomiast³⁸:

- umiejętne gromadzenie wybitnych dzieł z dziedziny sztuki i zdobyczy kulturalnych, zabytków rozwoju ludzkości oraz okazów przyrody;
- konserwowanie zbiorów według zasad naukowych, aby utrzymać je w niezmiennym, pierwotnym stanie;
- organizowanie publicznych wystaw;
- naukowe opracowanie zbiorów według przyjętych zasad naukowych;
- edukacja zwiedzających oraz „kształcenie smaku estetycznego i zamiłowania do skarbów kultury i przyrody, a przez to doskonalenie jednostki i dawanie jej pierwiastków szczęścia”.

items: name of the museum along with its justification; registered office of the museum and perhaps an option of its change; defined objectives, tasks and scope of activities; operational area; structure of the museum division; legal personality; fulfilment of scientific and administrative supervision; cooperation and role of museum advisory boards and commissions in certain areas; museum governing bodies (director as well as scientific, technical, administrative staff); qualifications, rights, duties and responsibilities of the staff; museum funds; making the collections accessible to visitors and scholars; development of internal regulations; security and conservation; maintaining and securing the scientific level of the museum.³⁶

On the second day of the proceedings, the following issues were discussed: lending collections; organisation of botanical and zoological gardens as well as provincial natural history collections; archaeological relics and their consolidation; inventory of dispersed ethnographic collections gathered in educational institutions. The last topic of the debate was a proposal to send out a circular to local education authorities regarding the registration of school collections. During the meeting, it was decided to determine the members of the State Museum Advisory Board's unit - the commission of goals and tasks – and to develop the rules and manner of its operation. The commission agreed that the purpose and mission of museums is “to enhance and disseminate knowledge and culture in pursuit of the ideals of Truth, Goodness, and Beauty, and thereby to serve the Republic, the nation, and the humanity.”³⁷ Meanwhile, their detailed tasks included:³⁸

- skilful collection of outstanding works of art and cultural achievements, monuments of human development, and specimens of nature;
- preserving collections according to scientific principles to keep them in their original, unaltered condition;
- organisation of public exhibitions;
- scientific development of collections according to accepted scientific principles;
- education of visitors and “shaping aesthetic taste and love for cultural and natural treasures, thereby perfecting the individual and giving him the elements of happiness”.

W trzecim spotkaniu rady w 1938 roku uczestniczyło jedynie pięć osób: dr Kazimierz Piekarski, dr Stefan Wierczyński, dr Zygmunt Mocarski, dr Józef Grycz i dr Jadwiga Przeworska. Obrady dotyczyły jedynie spraw związanych z budową gmachu Muzeum Ziemi Pomorskiej im. Józefa Piłsudskiego w Toruniu³⁹. Rada rozpatrywała kwestie układu pomieszczeń, wykonania posadzek w czytelnicy i magazynie, okratowania okien na parterze i w magazynie bibliotecznym, ogrzewania w magazynach, oświetlenia korytarzy i czytelnicy, wentylacji sal i magazynów, a także instalacji przeciwpożarowej. Wobec sytuacji politycznej i rosnącego niebezpieczeństwa wojny dyskusje o stanie budynku muzeum były zupełnie nieistotne, a sprawy zabezpieczenia zbiorów muzealnych i zabytków w przypadku konfliktu zbrojnego były pomijane w tym czasie przez wiele znaczących instytucji w państwie⁴⁰.

Zakończenie

Próby usystematyzowania organizacji i funkcjonowania muzeów państwowych oraz powołania kierującej nimi nadrzędnej jednostki w okresie dwudziestolecia międzywojennego w Polsce okazały się prowizoryczne i nietrwałe, choć przyjmowane projekty poruszały wiele istotnych rozwiązań. Powołanie rad muzealnych przy Wydziale Nauki Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego było jednym z najbardziej obiecujących działań w tym zakresie. Szczególnie ważne miało być objęcie jednolitą polityką muzealną oraz uregulowanie spraw statutowych wszystkich jednostek na terenie kraju. Ostatecznie jednak postulaty te nigdy nie zostały zrealizowane, a działalność rad ograniczyła się jedynie do Warszawy. Pierwsza próba w latach 20. XX wieku zakończyła się stopniową utratą znaczenia rad, a ich prace, po kilku sukcesach, ustawały. Obrady przeobrażały się w fora teoretycznych rozważań, nie przyczyniając się do wprowadzenia istotnych zmian w polityce muzealnej państwa. Jednym z niewielu efektów tych prac było utworzenie kilku Okręgowych Rad Muzealnych w miastach uniwersyteckich⁴¹. Druga próba, podjęta w latach 30. XX wieku, miała podobny charakter i nie pociągała za sobą wdrażania wypracowanych rozwiązań dotyczących podejmowanych tematów. Dyskutując o problemach muzealnictwa, pomijano

The third meeting of the board in 1938 was attended by only five people: Kazimierz Piekarski, PhD, Stefan Wierczyński, PhD, Zygmunt Mocarski, PhD, Józef Grycz, PhD, and Jadwiga Przeworska, PhD. The deliberations concerned only matters related to the construction of the building of the Józef Piłsudski Museum of Pomerania in Toruń.³⁹ The commission considered the layout of the rooms, flooring in the reading room and warehousing facility, barred windows on the ground floor and in the library store-room, heating systems in the warehousing facilities, lighting in the corridors and reading room, and ventilation of the rooms and warehousing facilities, as well as the fire protection system. In view of the political situation and the growing danger of war, discussions about the condition of the museum building were completely irrelevant, although the issues of securing museum collections and monuments in the event of armed conflict were overlooked at that time by many significant institutions in the state.⁴⁰

Closing remarks

Attempts to systematise the organisation and functioning of state museums and to establish a superior unit controlling them in the interwar period in Poland turned out to be makeshift and unstable, although the projects that were adopted raised many important solutions. The establishment of museum advisory boards under the Science Department of the Ministry of Religious Denominations and Public Education was one of the most promising activities within this scope. The extension of a uniform museum policy and the regulation of statutes of all units in the country was to be of particular significance. Ultimately, however, these postulates were never realised, and the activity of the boards was limited only to Warsaw. The first attempt in 1920s ended with the gradual loss of boards' significance, and their efforts, after a few successes, were discontinued. The sessions transformed into forums for theoretical deliberations without contributing to any significant changes in the national museum policy. One of the few results of these efforts was the establishment of several District Museum Advisory Boards in university towns.⁴¹ The second attempt, made in the 1930s, was of a similar nature and did not entail the implementation of

kwestie aktualne i niezwykle istotne, takie jak zachowanie i inwentaryzacja zbiorów prywatnych czy zachowanie zabytków w warunkach reformy rolnej oraz wyprzedawania i wywożenia zbiorów na skutek pogarszającej się sytuacji majątkowej ich właścicieli⁴². Niepowodzenia we wprowadzaniu nowej formy opieki nad muzeami wynikały między innymi z braku w ministerstwie WRiOP wydziału poświęconego wyłącznie sprawom muzeów i ich organizacji (projekt utworzenia Wydziału Muzeów nie został zrealizowany), a co z tym związane poparcia dla inicjatyw rad muzealnych oraz rozwijania ich potencjału, a także wyraźnego braku finansowania. Kolejnym problemem był brak jednolitej polityki muzealnej, ale zaznaczyć należy, że najważniejsze próby usystematyzowania kwestii prawnych podjęto stosunkowo późno, a ich kontynuację uniemożliwił wybuch II wojny światowej. ■

developed solutions to the issues addressed. While discussing the problems of museum sector, current and extremely important issues were omitted, such as the preservation and inventorying of private collections, or the preservation of monuments in the environment of land reform as well as the sale and exportation of collections due to the deteriorating financial situation of their owners.⁴² The failures in introducing a new form of care for museums were due, among other things, to the lack of a department at the Ministry of Religious Denominations and Public Education devoted exclusively to the issues of museums and their organisation (the project to create the Department of Museums was not realised), and consequently due to the lack of support for the initiatives of museum advisory boards and the development of their potential, as well as the clear lack of funding. Another problem was the lack of a uniform museum policy, but it should be noted that the most important attempts to systematise legal issues were made relatively late, and their continuation was prevented by the outbreak of World War II. ■

Dr hab. Adriana Merta-Staszczak, profesor uczelni, historyk, pracownik Wydziału Zarządzania Politechniki Wrocławskiej. Należy do Dolnośląskiego Towarzystwa Regionalnego i Zarządu Polskiego Towarzystwa Historii Gospodarczej. Specjalizuje się w historii najnowszej. W obszarze jej zainteresowań naukowych znajduje się problematyka sytuacji gospodarczej w Polsce w XX wieku, ze szczególnym uwzględnieniem Dolnego Śląska, rola instytucji w rozwoju obszarów wiejskich oraz zachowanie i zagospodarowanie nieruchomości zabytkowych na Dolnym Śląsku. Jest autorką kilkunastu publikacji naukowych – artykułów i książek – w tym opracowania *Niechciane dziedzictwo. Nieruchomości zabytkowe na Dolnym Śląsku w latach 1945-1989* (2018).

Adriana Merta-Staszczak, PhD (post-doctoral), professor, historian, employee of the Centre for Humanities and Social Sciences at the Wrocław University of Science and Technology. Member of the Lower Silesian Regional Association and the Board of the Polish Association of Economic History. She specializes in recent history. Her scientific interests include issues related to the economic situation in Poland in the 20th century with particular emphasis on Lower Silesia, the role of institutions in the development of rural areas and the preservation and development of historic properties in Lower Silesia. She is the author of several dozen scientific publications – articles and books, including: *Niechciane dziedzictwo. Nieruchomości zabytkowe na Dolnym Śląsku w latach 1945-1989* [An unwanted legacy. Historic properties in Lower Silesia in the years 1945-1989] (2018).

Przypisy

- 1 We wszystkich cytatach została zachowana oryginalna pisownia.
- 2 Dekret Rady Regencyjnej o opiece nad zabytkami sztuki i kultury, Dz.U. z 1918 r. Nr 16, poz. 36.
- 3 Dekret z dnia 3 stycznia 1919 r. o zatwierdzeniu projektów pomników ze stanowiska artystycznego (Dz. Pr. P.P. Nr 5, poz. 93) i uzupełniające go Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 16 lutego 1928 r. o prawie budowlanem i zabudowaniu osiedli (Dz.U. z 1928 r. Nr 23, poz. 202, art. 340); Rozporządzenie Ministrów Skarbu oraz Przemysłu i Handlu z dnia 4 listopada 1919 r. o taryfie celnej (Dz.U. z 1919 r. Nr

Endnotes

- 1 In all quotations, the original spelling has been retained.
- 2 Decree of the Regency Board on the Preservation of Monuments of Art and Culture, Journal of Laws of 1918, No. 16, Item 36.
- 3 Decree of 3 January 1919 on the Approval of Monument Designs from an Artistic Standpoint (Journal of Laws of the Republic of Poland, No. 5, Item 93) and the supplementary Ordinance of the President of the Republic of Poland, dated 16 February 1928, on the Construction Law and Settlement Development (Journal of Laws of 1928, No. 23, Item 202, Article 340); Ordinance of the Ministers of Treasury

- 95, poz. 510); Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. o opiece nad zabytkami (Dz.U. z 1928 r. Nr 29, poz. 265) obowiązujące do 1962 r.; Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1930 r. o Dyrekcji Państwowych Zbiorów Sztuki (MP z 1930 r. Nr 46, poz. 74); Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 17 lipca 1928 r. o prowadzeniu rejestru zabytków (Dz.U. z 1928 r. Nr 76, poz. 675); Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych z dnia 17 kwietnia 1930 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w przedmiocie utworzenia Specjalnych Komisji i Państwowych Komitetów do spraw odnowienia Zamku Królewskiego wraz z Łazienkami Król. w Warszawie oraz Zamku Królewskiego na Wawelu (MP z 1930 r. Nr 101, poz. 148); Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 września 1932 r. o sposobie chronienia przedmiotów zabytkowych będących własnością Państwa (Dz.U. z 1932 r. Nr 89, poz. 750); Okólnik nr 113 Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 24 października 1936 r. o ochronie charakteru miast i dzielnic staromiejskich.
- 4 J. Czekanowski, *W sprawie organizacji muzeów*, „Wiadomości Archeologiczne” 1920, t. 5, z. 3-4, s. 109.
 - 5 M. Treter, *Organizacja zbiorów państwowych Rzeczypospolitej Polskiej*, „Wiadomości Archeologiczne” 1922, t. 7, s. 3.
 - 6 J. Pruszyński, *Dziedzictwo kultury Polski. Jego straty i ochrona prawna*, t. 1, Zakamycze 2001, s. 371.
 - 7 M. Treter, *Muzea współczesne: studium muzeologiczne: początki, rodzaje*, Kijów 1917, s. 38, 53-54, 73-74.
 - 8 *Mały rocznik statystyczny 1938*, Warszawa 1938, s. 335.
 - 9 J. Pruszyński, *Dziedzictwo kultury Polski...*, op. cit., s. 385.
 - 10 Ibidem, s. 386.
 - 11 A. Murawska, *Związek muzeów w Polsce w latach 1914-1939*, „Muzealnictwo” 2015, nr 56, s. 116.
 - 12 M. Treter, *Organizacja zbiorów...*, op. cit., s. 5.
 - 13 B. Mansfeld, *Muzea na drodze do samoorganizacji. Związek Muzeów w Polsce 1914-1951*, Warszawa 2000, s. 50.
 - 14 Archiwum Akt Nowych w Warszawie (dalej: AAN); Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (dalej: MWRiOP), Wydział Sztuki, Państwowa Rada Muzealna t. 1, 1918-1922, *Protokół narady w sprawach polityki muzealnej rządu, odbytej w dn. 6.06.1921 r. w Warszawie w lokalu Ministerstwa WRiOP Bagatela 12*, sygn. 7000, s. 7.
 - 15 Ibidem.
 - 16 AAN, MWRiOP, Wydział Sztuki, Państwowa Rada Muzealna t.1, 1918-1922, *Podanie w sprawie polityki państwowej w zakresie muzealnictwa z dn. 20.06.1921 r.*, sygn. 7000, s. 35.
 - 17 Ibidem, s. 39-40.
 - 18 Rozporządzenie Ministra WRiOP z dnia 20.02.1922 r. w sprawie utworzenia rad muzealnych, Dz.Urz. MWRiOP 1922, nr 20, poz. 210. Przedruk w: „Wiadomości Archeologiczne” 1922, nr 7, s. 167.
 - 19 W. Antoniewicz, *Muzealnictwo*, „Przegląd Warszawski” 1922, nr 49, s. 78-80.
 - 20 B. Mansfeld, *Sprawy muzealne u progu II Rzeczypospolitej*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Zabytkoznawstwo i Konserwatorstwo” 1980, nr 9 (112), s. 165.
 - 21 Ibidem, s. 81.
 - 22 M. Treter, *Sztuka polska w powojennej dobie*, „Sztuki Piękne: miesięcznik poświęcony architekturze, rzeźbie, malarstwu, grafice i zdobnictwu: organ Polskiego Instytutu Sztuk Pięknych” 1924/1925, nr 1/5, s. 235, cyt. za: F. Midura, *Rozwój muzealnictwa w okresie czterdziestolecia PRL*, „Muzealnictwo” 1986, nr 30, s. 3.
- and Industry and Trade, dated 4 November 1919, on Customs Tariffs (Journal of Laws of 1919, No. 95, Item 510); Ordinance of the President of the Republic of Poland, dated 6 March 1928, on the Preservation of Monuments (Journal of Laws of 1928, No. 29, Item 265) in force until 1962; Ordinance of the Council of Ministers, dated 7 February 1930, on the Management of the State Art Collections (MP of 1930, No. 46, Item 74); Ordinance of the Minister of Religious Denominations and Public Education, dated 17 July 1928, on the Keeping the Register of Monuments (Journal of Laws of 1928, No. 76, Item 675); Ordinance of the Minister of Public Works, dated 17 April 1930, issued in agreement with the Minister of Religious Denominations and Public Education on the Establishing Special Commissions and State Committees for the Restoration of the Royal Castle Together with the Royal Łazienki Park in Warsaw and the Royal Castle on the Wawel Hill (MP of 1930, No. 101, Item 148); Ordinance of the Council of Ministers, dated 23 September 1932, on the Manner of Protecting Historical Objects Being the Property of the State (Journal of Laws of 1932, No. 89, Item. 750); Circular No. 113 of the Ministry of Religious Denominations and Public Education, dated 24 October 1936, on the Protection of the Character of Cities and Old Town Districts.
- 4 J. Czekanowski, *W sprawie organizacji muzeów*, „Wiadomości Archeologiczne” 1920, vol. 5, issues 3-4, p. 109.
 - 5 M. Treter, *Organizacja zbiorów państwowych Rzeczypospolitej Polskiej*, „Wiadomości Archeologiczne” 1922, vol. 7, p. 3.
 - 6 J. Pruszyński, *Dziedzictwo kultury Polski. Jego straty i ochrona prawna*, vol. 1, Zakamycze 2001, p. 371.
 - 7 M. Treter, *Muzea współczesne: studium muzeologiczne: początki, rodzaje*, Kijów 1917, pp. 38, 53-54, 73-74.
 - 8 *Mały rocznik statystyczny 1938*, Warszawa 1938, p. 335.
 - 9 J. Pruszyński, *Dziedzictwo kultury Polski...*, op. cit., p. 385.
 - 10 Ibidem, s. 386.
 - 11 A. Murawska, *Związek muzeów w Polsce w latach 1914-1939*, „Muzealnictwo” 2015, no. 56, p. 116.
 - 12 M. Treter, *Organizacja zbiorów...*, op. cit., p. 5.
 - 13 B. Mansfeld, *Muzea na drodze do samoorganizacji. Związek Muzeów w Polsce 1914-1951*, Warszawa 2000, p. 50.
 - 14 The Archives of Modern Records in Warsaw (hereinafter referred to as: AAN – according to the Polish name: Archiwum Akt Nowych); the Ministry of Religious Denominations and Public Education (Polish acronym MWRiOP – according the name: Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego), the Art Department, the State Museum Advisory Board vol. 1, 1918-1922, *Protokół narady w sprawach polityki muzealnej rządu, odbytej w dn. 6.06.1921 r. w Warszawie w lokalu Ministerstwa WRiOP Bagatela 12* [The Proceedings of the Meeting Concerning the Government Museum Policy, held on 6 June 1921 in Warsaw on the premises of the Ministry of Religious Denominations and Public Education, Bagatela 12], ref. no. 7000, p. 7.
 - 15 Ibidem.
 - 16 AAN, MWRiOP, The Art Department, The State Museum Advisory Board vol. 1, 1918-1922, *Podanie w sprawie polityki państwowej w zakresie muzealnictwa z dn. 20.06.1921 r.* [Application on State Policy in the Field of Museology dated 20 June 1921], ref. no. 7000, p. 35.
 - 17 Ibidem, pp. 39-40.
 - 18 Ordinance of the Minister of Religious Denominations and Public Education of 20 February 1922 on the Establishment of Museum Advisory Boards, Journal of Laws MWRiOP 1922, No. 20, Item 210. Reprinted in: „Wiadomości Archeologiczne” 1922, no. 7, p. 167.

- 23 Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o opiece nad muzeami publicznymi, Dz.U. RP. z r. 1933, nr. 32, poz. 279.
- 24 Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dn. 13 lutego 1935 r. (Nr. IV. Szt-1880/35) o Państwowej Radzie Muzealnej. Dz.Urz. Min. WRiOP z r. 1935, nr 32, poz. 279.
- 25 AAN, MWRiOP, Wydział Sztuki, Muzea. Państwowa Rada Muzealna t. II, 1932-1938, *Komisje w Państwowej Radzie Muzealnej nr. 633/37*, sygn. 7001, s. 30.
- 26 AAN, MWRiOP, Wydział Sztuki, Muzea. Państwowa Rada Muzealna t. II, 1932-1938, *Członkowie Państwowej Rady Muzealnej*, sygn. 7001, s. 30.
- 27 AAN, MWRiOP, Wydział Sztuki, *Pismo ws. Muzeów diecezjalnych z 1936 r.*, sygn. 6998, s. 92.
- 28 AAN, MWRiOP, Wydział Sztuki, Muzea. Państwowa Rada Muzealna t. II, 1932-1938, *Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego o Państwowej Radzie Muzealnej*, sygn. 7001, s. 111.
- 29 AAN, MWRiOP, Wydział Sztuki, Muzea. Państwowa Rada Muzealna t. II, 1932-1938, *Protokół I posiedzenia Państwowej Rady Muzealnej w dniu 23 marca 1936 r.*, sygn. 7001, s. 165.
- 30 Ibidem, s. 171.
- 31 Ibidem, s. 172.
- 32 AAN, MWRiOP, Wydział Sztuki, Muzea. Państwowa Rada Muzealna t. II, 1932-1938, *Sprawozdanie z wizytacji Muzeum Ziemi Lubelskiej przeprowadzonej w dniu 15 i 16 maja r.b.*, sygn. 7001, s. 294.
- 33 Ibidem, s. 296.
- 34 AAN, MWRiOP, Wydział Sztuki, Muzea. Państwowa Rada Muzealna t. II, 1932-1938, T. Wolski, *Sprawozdanie z wizytacji Muzeum Ziemi Chełmińskiej przeprowadzonej w dn. 17 maja b.r.*, sygn. 7001, s. 295.
- 35 AAN, MWRiOP, Wydział Sztuki, Muzea. Państwowa Rada Muzealna t. II, 1932-1938, *Protokół II posiedzenia Państwowej Rady Muzealnej z dnia 18 i 19 czerwca 1937 r.*, sygn. 7001, s. 220.
- 36 Ibidem, s. 221.
- 37 AAN, MWRiOP, Wydział Sztuki, Muzea. Państwowa Rada Muzealna t. II, 1932-1938, T. Wolski, *Sprawozdanie Komisji Celów i Zadań Państwowej Rady Muzealnej*, 1936 r, sygn. 7001, s. 308.
- 38 Ibidem.
- 39 AAN, MWRiOP, Wydział Sztuki, Muzea. Państwowa Rada Muzealna t. II, 1932-1938, *Protokół I posiedzenia Państwowej Rady Muzealnej z dn. 7 czerwca 1938 r.*, sygn. 7001, s. 304.
- 40 A. Merta-Staszczak, *Zasady zabezpieczenia i ochrony zabytków wobec zagrożenia wojną w Polsce w latach 1918-1939*, „Ochrona Zabytków” 2019, nr 2, s. 121-146.
- 41 J. Pruszyński, *Organizacja ochrony zabytków w dwudziestoleciu międzywojennym*, „Ochrona Zabytków” 1988, nr 41/2 (161), s. 82.
- 42 A. Merta-Staszczak, *Ochrona zabytków, przyrody i krajobrazu w warunkach reformy rolnej w Polsce w dwudziestoleciu międzywojennym*, „Ochrona Zabytków” 2020, nr 1, s. 111-129.
- 19 W. Antoniewicz, *Muzealnictwo*, „Przegląd Warszawski” 1922, no. 49, pp. 78-80..
- 20 B. Mansfeld, *Sprawy muzealne u progu II Rzeczypospolitej*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Zabytkoznawstwo i Konserwatorstwo” 1980, no. 9 (112), p. 165.
- 21 Ibidem, p. 81.
- 22 M. Treter, *Sztuka polska w powojennej dobie*, „Sztuki Piękne: miesięcznik poświęcony architekturze, rzeźbie, malarstwu, grafice i zdobnictwu: organ Polskiego Instytutu Sztuk Pięknych” 1924/1925, no. 1/5, p. 235, quoted after: F. Midura, *Rozwój muzealnictwa w okresie czterdziestolecia PRL*, „Muzealnictwo” 1986, no. 30, p. 3..
- 23 Act of 28 March 1933 on the Preservation of Public Museums, Journal of Laws of the Republic of Poland of 1933, No. 32, Item 279.
- 24 Ordinance of the Minister of Religious Denominations and Public Education of 13 February 1935 (No. IV. Szt-1880/35) concerning the State Museum Advisory Board. Journal of Laws of the Minister of Religious Denominations and Public Education of 1935, No. 32, Item 279.
- 25 AAN, MWRiOP, the Art Department, Museums. The State Museum Advisory Board vol. II, 1932-1938, *Komisje w Państwowej Radzie Muzealnej nr. 633/37* [Commissions in the State Museum Advisory Board No. 633/37], ref. no. 7001, p. 30.
- 26 AAN, MWRiOP, the Art Department, Museums. The State Museum Advisory Board vol. II, 1932-1938, *Członkowie Państwowej Rady Muzealnej* [Members of the State Museum Advisory Board], ref. no. 7001, p. 30.
- 27 AAN, MWRiOP, the Art Department, *Pismo ws. Muzeów diecezjalnych z 1936 r.* [A Letter on Diocesan Museums, 1936], ref. no. 6998, p. 92.
- 28 AAN, MWRiOP, The Art Department, Museums. The State Museum Advisory Board vol. II, 1932-1938, *Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego o Państwowej Radzie Muzealnej* [Ordinance of the Minister of Religious Denominations and Public Education on the State Museum Advisory Board], ref. no. 7001, p. 111.
- 29 AAN, MWRiOP, The Art Department, Museums. The State Museum Advisory Board vol. II, 1932-1938, *Protokół I posiedzenia Państwowej Rady Muzealnej w dniu 23 marca 1936 r.* [The Proceedings of the First Meeting of the State Museum Advisory Board held on 23 March 1936], ref. no. 7001, p. 165.
- 30 Ibidem, s. 171.
- 31 Ibidem, s. 172.
- 32 AAN, MWRiOP, the Art Department, Museums. The State Museum Advisory Board vol. II, 1932-1938, *Sprawozdanie z wizytacji Muzeum Ziemi Lubelskiej przeprowadzonej w dniu 15 i 16 maja r.b.* [Report on the Visitation of the Lublin Land Museum conducted on 15 and 16 May, current year], ref. no. 7001, p. 294.
- 33 Ibidem, s. 296.
- 34 AAN, MWRiOP, The Art Department, Museums. The State Museum Advisory Board vol. II, 1932-1938, T. Wolski, *Sprawozdanie z wizytacji Muzeum Ziemi Chełmińskiej przeprowadzonej w dn. 17 maja b.r.* [Report on the Visitation of the Chełmno Land Museum, held on 17 May 17, current year], ref. no. 7001, p. 295.
- 35 AAN, MWRiOP, The Art Department, Museums. The State Museum Advisory Board vol. II, 1932-1938, *Protokół II posiedzenia Państwowej Rady Muzealnej z dnia 18 i 19 czerwca 1937 r.* [The Proceedings of the Second Meeting of the State Museum Advisory Board of 18 and 19 June 1937], ref. no. 7001, p. 220.

36 Ibidem, p. 221.

37 AAN, MWRiOP, The Art Department, Museums. The State Museum Advisory Board vol. II, 1932-1938, T. Wolski, *Sprawozdanie Komisji Celów i Zadań Państwowej Rady Muzealnej* [Report of the Commission of Purposes and Tasks of the State Museum Advisory Board], 1936, ref. no. 7001, p. 308.

38 Ibidem.

39 AAN, MWRiOP, The Art Department, Museums. The State Museum Advisory Board vol. II, 1932-1938, *Protokół I posiedzenia Państwowej Rady Muzealnej z dn. 7 czerwca 1938 r.* [The Proceedings of the First Meeting of the State

Museum Advisory Board held on 7 June 1938], ref. no. 7001, p. 304.

40 A. Merta-Staszczak, *Zasady zabezpieczenia i ochrony zabytków wobec zagrożenia wojną w Polsce w latach 1918-1939*, "Ochrona Zabytków" 2019, no. 2, p. 121-146.

41 J. Pruszyński, *Organizacja ochrony zabytków w dwudziestoleciu międzywojennym*, "Ochrona Zabytków" 1988, no. 41/2 (161), p. 82.

42 A. Merta-Staszczak, *Ochrona zabytków, przyrody i krajobrazu w warunkach reformy rolnej w Polsce w dwudziestoleciu międzywojennym*, "Ochrona Zabytków" 2020, no. 1, pp. 111-129.

Bibliografia / Bibliography

Źródła archiwalne / Archival sources

Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN), MWRiOP, Wydział Sztuki, *Pismo ws. Muzeów diecezjalnych z 1936 r.*, sygn. 6998.

AAN, MWRiOP, Wydział Sztuki, Państwowa Rada Muzealna t. I, 1918-1922, *Protokół narady w sprawach polityki muzealnej rządu, odbytej w dn. 6.06.1921 r. w Warszawie w lokalu Ministerstwa WRiOP Bagatela 12*, sygn. 7000.

AAN, MWRiOP, Wydział Sztuki, Państwowa Rada Muzealna t. I, 1918-1922, *Podanie w sprawie polityki państwowej w zakresie muzealnictwa z dn. 20.06.1921 r.*, sygn. 7000.

AAN, MWRiOP, Wydział Sztuki, Muzea. Państwowa Rada Muzealna t. II, 1932-1938, *Członkowie Państwowej Rady Muzealnej*, sygn. 7001.

AAN, MWRiOP, Wydział Sztuki, Muzea. Państwowa Rada Muzealna t. II, 1932-1938, *Komisje w Państwowej Radzie Muzealnej nr. 633/37*, sygn. 7001.

AAN, MWRiOP, Wydział Sztuki, Muzea. Państwowa Rada Muzealna t. II, 1932-1938, *Protokół I posiedzenia Państwowej Rady Muzealnej w dniu 23 marca 1936 r.*, sygn. 7001.

AAN, MWRiOP, Wydział Sztuki, Muzea. Państwowa Rada Muzealna t. II, 1932-1938, *Protokół II posiedzenia Państwowej Rady Muzealnej z dnia 18 i 19 czerwca 1937 r.*, sygn. 7001.

AAN, MWRiOP, Wydział Sztuki, Muzea. Państwowa Rada Muzealna t. II, 1932-1938, *Protokół I posiedzenia Państwowej Rady Muzealnej z dn. 7 czerwca 1938 r.*, sygn. 7001.

AAN, MWRiOP, Wydział Sztuki, Muzea. Państwowa Rada Muzealna t. II, 1932-1938, *Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego o Państwowej Radzie Muzealnej*, sygn. 7001.

AAN, MWRiOP, Wydział Sztuki, Muzea. Państwowa Rada Muzealna t. II, 1932-1938, T. Wolski, *Sprawozdanie Komisji Celów i Zadań Państwowej Rady Muzealnej*, 1936 r., sygn. 7001.

AAN, MWRiOP, Wydział Sztuki, Muzea. Państwowa Rada Muzealna t. II, 1932-1938, T. Wolski, *Sprawozdanie z wizytacji Muzeum Ziemi Chełmińskiej przeprowadzonej w dn. 17 maja b.r.*, sygn. 7001.

AAN, MWRiOP, Wydział Sztuki, Muzea. Państwowa Rada Muzealna t. II, 1932-1938, *Sprawozdanie z wizytacji Muzeum Ziemi Lubelskiej przeprowadzonej w dniu 15 i 16 maja r.b.*, sygn. 7001.

Narodowe Archiwum Cyfrowe, sygn. 1-K-340.

Dokumenty i akty prawne / Documents and legal acts

Dekret Rady Regencyjnej o opiece nad zabytkami sztuki i kultury, Dz.U. z 1918 r. Nr 16, poz. 36.

Dekret z dnia 3 stycznia 1919 r. o zatwierdzeniu projektów pomników ze stanowiska artystycznego, Dz. Pr. P.P. Nr 5, poz. 93.

Okólnik nr 113 Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 24 października 1936 r. o ochronie charakteru miast i dzielnic staromiejskich.

Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych z dnia 17 kwietnia 1930 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w przedmiocie utworzenia Specjalnych Komisji i Państwowych Komitetów do spraw odnowienia Zamku Królewskiego wraz z Łazienkami Król. w Warszawie oraz Zamku Królewskiego na Wawelu, MP z 1930 r. Nr 101, poz. 148.

Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 20 lutego 1922 r. w sprawie utworzenia rad muzealnych, Dz.Urz. MWRiOP z 1922 r. Nr 20, poz. 210. Przedruk w: „Wiadomości Archeologiczne” 1922, nr 7.

Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 17 lipca 1928 r. o prowadzeniu rejestru zabytków, Dz.U. z 1928 r. Nr 76, poz. 675.

Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 13 lutego 1935 r. (Nr. IV. Szt-1880/35) o Państwowej Radzie Muzealnej, Dz.Urz. MWRiOP z 1935 r. Nr 32, poz. 279.

Rozporządzenie Ministrów Skarbu oraz Przemysłu i Handlu z dnia 4 listopada 1919 r. o taryfie celnej, Dz.U. z 1919 r. Nr 95, poz. 510.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 16 lutego 1928 r. o prawie budowlanym i zabudowaniu osiedli, Dz.U. z 1928 r. Nr 23, poz. 202, art. 340.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 6 marca 1928 r. o opiece nad zabytkami, Dz.U. z 1928 r. Nr 29, poz. 265.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1930 r. o Dyrekcji Państwowych Zbiorów Sztuki, MP z 1930 r. Nr 46, poz. 74.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 września 1932 r. o sposobie chronienia przedmiotów zabytkowych będących własnością Państwa, Dz.U. z 1932 r. Nr 89, poz. 750.

Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o opiece nad muzeami publicznymi, Dz.U. R.P. z 1933 r. Nr. 32, poz. 279.

Literatura / Literature

Antoniewicz W., *Muzealnictwo*, „Przegląd Warszawski” 1922, nr 49.

Czekanowski J., *W sprawie organizacji muzeów*, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 5, z. 3-4.

Mały rocznik statystyczny 1938, Warszawa 1938.

Mansfeld B., *Muzea na drodze do samoorganizacji. Związek Muzeów w Polsce 1914-1951*, Warszawa 2000.

Mansfeld B., *Sprawy muzealne u progu II Rzeczypospolitej*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Zabytkoznawstwo i Konserwatorstwo” 1980, t. 9 (112), s. 147-172.

Merta-Staszczak A., *Ochrona zabytków, przyrody i krajobrazu w warunkach reformy rolnej w Polsce w dwudziestolecu międzywojennym*, „Ochrona Zabytków” 2020, nr 1, s. 111-129.

Merta-Staszczak A., *Zasady zabezpieczenia i ochrony zabytków wobec zagrożenia wojną w Polsce w latach 1918-1939*, „Ochrona Zabytków” 2019, nr 2, s. 121-146.

Midura F., *Rozwój muzealnictwa w okresie czterdziestolecia PRL*, „Muzealnictwo” 1986, nr 30, s. 3-8.

Murawska A., *Związek muzeów w Polsce w latach 1914-1939*, „Muzealnictwo” 2015, nr 56, s. 48-57.

Pruszyński J., *Dziedzictwo kultury Polski. Jego straty i ochrona prawna*, t. 1, Zakamycze 2001.

Pruszyński J., *Organizacja ochrony zabytków w dwudziestolecu międzywojennym*, „Ochrona Zabytków” 1988, nr 41/2 (161).

Treter M., *Muzea współczesne: studium muzeologiczne: początki, rodzaje*, Kijów 1917.

Treter M., *Organizacja zbiorów państwowych Rzeczypospolitej Polskiej*, „Wiadomości Archeologiczne” 1922, t. 7.

Treter M., *Sztuka polska w powojennej dobie*, „Sztuki Piękne: miesięcznik poświęcony architekturze, rzeźbie, malarstwu, grafice i zdobnictwu: organ Polskiego Instytutu Sztuk Pięknych” 1924/1925, nr 1/5.